

UDK: 711.5:378.4(737.311.2)'19'

DOI: 10.5379/urbani-izziv-2011-22-02-001

Marco GILIBERTI

Univerzitetni kampus v 20. stoletju: urbani kampus v Čikagu med letoma 1890 in 1965

Po državljanski vojni, ko je bila nujno potrebna družbeno-politična reorganizacija, so ameriške univerze prispevale k procesu ponovne vzpostavitve notranjega ravnovesja moči v državi. Tako so poskusili okrepiti politične stranke in razviti regije kot politično diskretne ozemeljske enote, ki jih je bilo razmeroma lahko upravljati. V 20. stoletju je politika lokalne centralizacije na regionalni ravni skupaj s priložnostjo, ki jo je ponujala potreba po učinkovitejšem upravljanju mest, prerasla v zavedanje, da naj bi precejšnji prispevek akademske skupnosti politiki pomagal ponovno vzpostaviti merila upravljanja za celotno državo. Da bi se dokumentirale in preučile nekatere najpomembnejše povezave med načrti univerzitetnih

kampusov in načrtovanjem mest v Čikagu, je v članku predstavljeno več načrtov univerzitetnih kampusov in načrtovalskih strategij, pri čemer lahko »mesto« razumemo kot metonimijo za celotno družbo. Obdobje od odprtja kampusa univerze v Čikagu leta 1890 do prve polovice 60. let prejšnjega stoletja razkriva povezave med načrtovanjem kampusa in mesta.

Ključne besede: ameriška mesta, ameriški reformizem, lokalni in nadnacionalni konflikti, glavni načrti kampusov, urbanistične strategije

1 Uvod

Današnja oblika univerzitetnega kampusa je rezultat dolgega procesa preoblikovanja. Ameriški kampus je dobil današnje podobo zaradi kolebanja univerze med dvema prevladujočima stališčema: izoliranostjo pred družbo in vključenostjo vanjo. V 20. stoletju sta se na podlagi teh stališč razvili značilni obliki kampusov: kampus tipa »slonokoščeni stolp« (ang. *ivory tower*) in urbani kampus. Sodobni kampusi so rezultat odločitve ameriških univerz o odprtosti ali zaprtosti do zveznih in nacionalnih zahtev, potreb industrije in raznih ustanov ter nazadnje zahtev družbe, ki v prostorskem smislu obstaja v povezavi med kampusom in mestom, v katerem se nahaja. Tako kampus kot fizična in prostorska enota nudi dostop do niza podatkov, ki omogočajo strnitev razmišljanj o odnosu med univerzo in družbo v Združenih državah Amerike. Na tem mestu je dobro pojasniti pomen izraza *kampus*, kot se uporablja v tej raziskavi, pri čemer je izhodišče splošnejša opredelitev. V splošnem je kampus kraj, na katerem so univerzitetne zgradbe. Skupni prostori za študente lahko dajejo kampusu splošni oziroma homogeni vidik. V ZDA pa je kampus tudi kraj, na katerem profesorji poučujejo in opravljajo raziskovalno dejavnost, upravljavci vodijo univerzitetne dejavnosti in finance, študenti pa lahko izkoristijo svojo pravico do študija in se izučijo za strokovnjake na izbranem področju. Kampus je tako zelo specializiran kraj (če na primer samo pomislimo na medicinski ali tehnološki kampus). Izraz *kampus* se nanaša tudi na skupnost, ki živi, dela ter se rekreira in zabava znotraj in zunaj celotnega območja, ki ga ima v lasti posamezna univerza. Večji del skupnosti v kampusu tvori akademska skupnost, v kateri so profesorji, raziskovalci in študenti. V članku se izraz *univerza* nanaša na skupnost v kampusu. Danes sta kampus in mestna skupnost lahko umeščena na dva različna načina:

- kampus je izoliran (ali polizoliran) od mesta;
- kampus je sestavni del mesta (običajno znotraj urbanega tkiva).

2 Raziskave

V zadnji četrtini 19. stoletja je število študentov naglo naraščalo, kampusi pa so bili običajno umeščeni na podeželje v bližini majhnih mest. V tem obdobju se je prek kampusov izrazil nov odnos do mest. Odtlej je univerza v Virginiji, ki jo je med letoma 1817 in 1826 načrtoval in zgradil Thomas Jefferson, ameriškim univerzam določala model postavitve univerzitetnega kampusa.

V 19. stoletju je bil kampus kot majhno, neodvisno mesto, ki se je stikalo z bližnjim manjšim mestom. Velika mesta se ustanoviteljem univerz niso zdela privlačna. Prav nasprotno, v skladu s konceptom »slonokoščene stolpa«, je velemesto

vzbujalo strah pred morebitno kontaminacijo, celo korupcijo (Thwings, 1883; Sharpless, 1915; Klauder in Wise, 1929; Bush-Brown, 1958; White in White, 1962; Tewksbury, 1965; Marcuse in Potter, 2005). V 20. stoletju pa so se v nekaterih kampusih odločili, da lahko tudi velika mesta ponudijo arhitekturni, prostorski in do neke mere tudi družbeni model prihodnjega razvoja (Dober, 1964; Bullock idr., 1968; Turner, 1984). Tako se je med kampusi in večjimi mesti vzpostavil močnejši dialog; eden od takih se je razvil v Čikagu, kjer je bil kampus vzpostavljen kot orodje družbenega in fizičnega načrtovanja (Saarinen, 1960b; Parsons, 1963; Bender, 1975; Audrain, 1978; Block, 1983; Shils, 1988; Mayfield idr., 1999; Winling, 2011). Ta velika selitev univerze je v mnogih pogledih obogatila kampus in tako utrdila nov koncept univerze v velikem mestu: kampus mesta in v mestu (Hegemann in Peets, 1922; Bender, 1988; Kerr, 1995; Polyzoides, 1996; Muthesius, 2000; Campos Calvo-Sotelo, 2002; Kenney, 2005; Giliberti, 2007). V ZDA je bil po drugi svetovni vojni kampus gonilna sila mestnega razvoja (Blair, 1967; Rosen, 1980; Austrian in Norton, 2002; Florida, 2005; Perry in Wiewel, 2005). Uveljavljanje teme odnosa med kampusom in mestom pomeni tudi upoštevanje družbeno-ekonomske zgodovine 20. stoletja, ki je na neki način izsililo dialog med univerzo in mestom (Noble, 1987; Thomas, 1988; Altschuler, 1994; Zunz, 2002).

3 Metodologija

Predmet študije načrtovalske zgodovine je razvoj kampusov. Uporabljena metoda je zgodovinska raziskava, sestavljena iz analize določenih arhitekturnih prvin kampusov, ki veljajo za stereotipne ali vsaj pomembne v arhitekturi kampusov in prostorskem razmerju kampusa do mesta. Raziskava temelji na primarnih in sekundarnih virih: načrtih in dokončanih gradbenih projektih kampusov, predpisih v zvezi s kampusi in z njihovim razvojem, zapisih načrtovalcev kampusov (na primer na poročilih) in obstoječih kampusih, ki so tukaj predstavljeni na fotografijah. V članku je poudarjen prehod iz ruralne v urbano in industrializirano družbo ter s tem vpliv urbanizacije na razvoj kampusov. Primer urbanizacije, ki je predstavljen v članku, temelji na analizi kampusov v južnem metropolitanskem območju Čikaga. Članek se osredotoča na kampuse, ki lahko ustrezno predstavijo družbeni razvoj kampusov v zgodovini.

Ker vseh dogodkov, ki so vplivali na razvoj kampusov in mest, ni mogoče poglobljeno predstaviti, je treba izbrati pot, na kateri so se dogodki v zgodovini obeh prepletali. Raziskava se zato osredotoča na najpomembnejše trenutke prehoda univerz iz prevladujočega podeželskega okolja v urbano okolje.

4 Primer Čikaga

V 20. stoletju so kampusi postali dovzetnejši za načelo »socialne inteligence«, ki je dajala prednost novi tipologiji skupnosti – v nasprotju s konceptom organske skupnosti, ki ga je razvil nemški sociolog Ferdinand Tönnies –, ki so jo sprva zasnovali novi strokovnjaki, opremljeni z »znanstvenimi« instrumenti za razlago družbe, s katerimi naj bi jo izboljšali. Zlasti sociologi, kot so Robert Park, Ernest Burgess in Albion Small, so ponujali več strategij, ki so uvajale pozitiven mehanizem solidarnosti (ta je v Čikagu združeval načela socialne inteligence in etike, ki so izhajala iz moralističnega reformizma in človekoljubnih organizacij, ter v mestu spodbujal združitev znanosti in družbene etike). Poleg tega se je pojavil nov lik izobraženca, ki ga je razvil John Dewey. Oblikovan je bil iz zapletenega tkiva razmišljanja o reformizmu in splošne vloge izobraženca v urbani družbi. Ta novi, »k storitvam usmerjeni izobraženec« naj bi bil tako učenjak kot načrtovalec (Shook, 2000). Čikago je bil v 20. stoletju najpomembnejše območje urbanih študij in verjetno tudi prostor, v katerem so se prvič pojavile. V 20. letih prejšnjega stoletja je reformist Robert Park postavil teorijo novega pristopa k družboslovju, ki je temeljila na socioloških teorijah, ki jih je v istem obdobju v Nemčiji razvil Georg Simmel. Poleg tega je na uveljavitev urbanih študij v Čikagu vplivalo tudi pragmatično razmišljanje Johna Deweya, ki je v načrtovalski vedi videl močno orodje za preoblikovanje mesta. Urbana analiza se je razvila iz institucionalizacije teh reformističnih idej, ki so dozorele med razpravo o prihodnosti tega velikega ameriškega mesta. V članku se preučuje, kako je mestna občina Čikago gledala na kampus in obratno.

5 Predmestni kampus

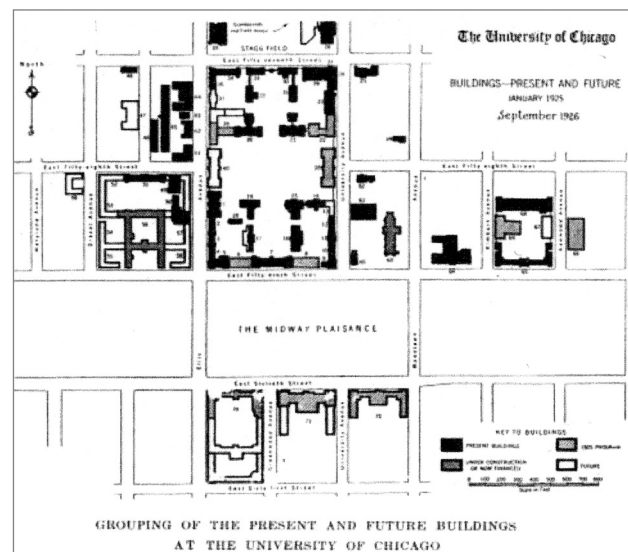
V 20. stoletju je bil Čikago zaradi razlogov, povezanih z geo-

Slika 1: Pogled na univerzo v Čikagu z južne strani (foto: Marco Giliberti)

grafsko lego in s posebnim položajem v zgodovini ameriške urbanizacije, pripravljen spreminiti prepričanja o univerzitetnih kampusih, ki so bili v prvih sedemdesetih letih svojega obstoja omejeni na podeželje (Jacobs, 1961; Ciucci idr., 1973; Reys, 1981; Nugent, 1992; Corbin-Sies in Silver, 1996; Post-Ranney, 2000; Sioli 2003; Secchi, 2005; Vettoreto, 2005; Webber, 2005). Predmestne univerze v Čikagu so bile nekakšen »laboratorij« za urbane kampuse, še zlasti zaradi nujnosti in močne potrebe po novih zgradbah in prostorih za naraščajoče število študentov v metropoli. Razvoj kampusov je zato spodbudil oblikovanje novih načrtovalskih strategij (Shils, 1988). Leta 1890 si je arhitekt Henry Ives Cobb (1859–1931) zamislil nov kampus za univerzo v Čikagu. Zagovarjal je reformo univerzitetnega načrtovanja, ki bi upoštevalo socialna in zgodovinska vprašanja ter načrtovanje kampusov razumelo kot pozitiven znak novega obdobja napredka in optimizma (Peterson, 1976). Projekt za univerzo v Čikagu je ponujal priložnost za razmislek o predmestnih kampusih. Univerzitetna arhitektura se je zgledovala po slavnih britanskih univerzah v Oxfordu in Cambridgeu, odprti prostori v kampusu pa so bili strateško načrtovani kot avenije in dvorišča, pri čemer so bili tesno povezani z urbanistično mrežo (glej sliki 1 in 2; Robertson, 1916; Bush-Brown, 1958; Saarinen, 1960a; Block, 1983; Webber, 2005; Winling, 2011).

Kot v 90. letih 19. stoletja je povojna predmestna univerza v Čikagu razvoj kampusa postavila na prvo mesto. Z namenom delne preobrazbe izpraznjenega južnega dela Čikaga (South Side) so kampusi v tem delu mesta sprejeli strategije urbane prenove kampusov (odbor za načrtovanje območja South Side, 1951). Novejši priseljenec arhitekt Walter Gropius (1883–1969) je zagovarjal tezo, da se mora načrtovanje kampusa neposredno odzvati na lokalne potrebe in tako spodbuditi interakcije med različnimi ravnmi oblasti, kot so različne go-

Slika 2: Prikaz razporeditve dvorišč in zgradb univerze v Čikagu (vir: Klauder in Wise, 1929)

spodarske panoge, posamezniki in lokalne ustanove, še zlasti na območjih v neposredni bližini univerze (odbor za načrtovanje območja South Side, 1952; Freeman, 1956; Pommer, 1988). Leta 1946 je tehnološki inštitut v Illinoisu (ang. *Illinois Institute of Technology*, v nadaljevanju: IIT) njegov izziv sprejel.

6 Nova paradigma

V 40. letih 20. stoletja je prostorsko paradigmo za univerze Thomasa Jeffersona, ki je prevladovala več kot stoletje, nadomestila nova oblika univerzitetnih kampusov. Nemški arhitekt Ludwig Mies van der Rohe (1886–1969), ki je v Čikagu živel od leta 1937, je dobil priložnost, da v obliki nebotičnika ponovno obudi mogočni ekspresionistični simbolizem katedrale luči, ki jo je v prednacistični Nemčiji zasnoval arhitekt Hermann Finsterlin. Mies je v svojih načrtih kampusa – ki so se nanašali na temo nujne prevlade znanja (katedrale) v metropoli – model katedrale razstavil na osnovne elemente, kot so svetloba, ritem in geometrija, in jih ponovno sestavil znotraj teoretičnega okvira prerijske šole. Nato se je pojavila ideja o kampusu kot prostoru domačnosti: kampus je kot vrt ali oaza, v kateri študentsko življenje dobi značaj, enakovreden akademskim dejavnostim (Isaacs, 1951). Dalje, podobno kot je to pri univerzi v Čikagu storil Henry Ives Cobb, je tudi Mies ujel implicitni in prodorni skrivnostni značaj arhitekture univerzitetnih kampusov, ki sega v čase kolonialne univerze. Arhitekti so ga nezavedno prenašali iz ene generacije v drugo in zdaj se je končno pojavil v značilni obliki znotraj mesta, v okviru projektov za IIT. Pri kampusu, ki ga je zasnoval IIT, je prišlo na površje puritansko bistvo ameriških univerz, ki je v kampusu zdaj videlo močno gonilo obnove in moment izraza v prostoru metropole. Mies van der Rohe je prvič v zgodovini kampusa prosto razporedil univerzitetne zgradbe, brez upoštevanja geometrijskih omejitev in brez kakršne koli hierarhije, s čimer je paviljone osvobodil tiranije zelenih površin (Giliberti, 2008).

V 50. in 60. letih 20. stoletja, v katerih je potekala živahna preobrazba, se je kampus, ki ga je zasnoval IIT, iz »dobro krajinsko načrtovane oaze lepih zgradb« (Isaacs, 1951) preoblikoval v znanstveni kazalnik institucionalne prisotnosti v javni sferi. Ta novi koncept oblikovanja kampusov je postal tudi model gradnje kampusov (Bluestone, 2005). Že v 80. letih 20. stoletja je italijanski arhitekt in zgodovinar Manfredo Tafuri v svoji temeljni analizi odnosa med arhitekturo in kapitalističnim razvojem poudaril dejstvo, da je transformativna ideologija čikaškega bauhausa pomagala uveljaviti koncept oblikovalskega eksperimentiranja z uporabo praks in teorij zgodnjega čikaškega reformizma, pri čemer je zlasti poudarjala odnos med znanstvenimi ustanovami in mestom. V specifičnem okolju Čikaga so socialno-demokratski projekt Walterja Gropiusa, minimalizem Miesa van der Roheja in transformativna ideologija

čikaške načrtovalske komisije vplivale na projekte za območje South Side in razvoj posebne oblike kampusa (na katero je vplivala kompleksnost metropole) kot zbirke pomembnih arhitekturnih dosežkov ter kot pomembnega institucionalnega in kooperativnega modela v urbanem tkivu (Tafari, 1980). Čikaški urad za urbano prenovu je predpisal, da se morajo kampusi na tem območju (predvsem IIT in bolnišnica Michaela Reesa) razvijati sočasno z gradnjo stanovanjskih naselij Lake Meadows, Dearborn Homes, Taylor Homes, Prairie Shores, Wentworth Gardens in Ida B. Wells in s projektom prenove št. 1, katerega naročnik je bila zavarovalnica *New York Life Insurance* (Isaacs, 1951). Poleg tega je treba omeniti, da sta v 60. letih 20. stoletja čikaški bauhaus in arhitekturni biro Skidmore, Owings & Merrill (S. O. M.) skupaj z demokratskim županom Čikaga Richardom J. Daleyjem (1902–1976) zagotovila načrte kampusov in strategije družbenega načrtovanja na metropolitanski in nadnacionalni ravni (dober primer za to je bil kampus *Chicago Circle* univerze v Illinoisu).

7 Chicago Circle

7.1 Metropolitanski kampus

V okolje, ki ga je ustvaril Daley, moramo umestiti tudi ta pomembni delček novejšje zgodovine metropolitanskega kampusa in same ustanove: leta 1965 je bila univerza v Illinoisu največja načrtovana univerza v ZDA, takoj za kampusom univerze v Virginiji (Rosen, 1981; Allswang, 1987; Cohen in Taylor, 2001). Daley si je kampus zamislil kot poseben metropolitanski prostor ter je na ta način razumel potencial in funkcionalnost kampusa kot sestavnega dela mesta. Zaradi tega ima Čikago posebno mesto na področju preučevanja zgodovine kampusov in njihovega družbenega razvoja. Pred ustanovitvijo čikaške veje univerze v Illinoisu je bila Daleyjeva vizija urbanega kampusa del dediščine idej manjših mest in urbanih območij, na katera je vplivala bližina kampusa.

Da bi opredelili okoliščine, v katerih je potekala ta zgodba, je treba na tem mestu predstaviti tudi nekatera druga dejstva in teme. V 60. letih 20. stoletja je bilo za Čikago značilno veliko število obsežnih javnih projektov: obuditev mestnega jedra, gradnja McCormickovega muzeja, širitev mednarodnega letališča O'Hare in ne nazadnje vključitev veje univerze v Illinoisu v metropolitansko območje Čikaga. Tako kot v primeru kampusa Thomasa Jeffersona univerze v Virginiji je bil tudi načrt za kampus Chicago Circle (kot je bil takrat poimenovan) univerze v Illinoisu težaven (Barret, 1973). Njegova ustanovitev je bila odložena zaradi rivalstva s kampusom univerze v Illinoisu, ustanovljenem v 19. stoletju v mestu Urbana-Champaign. Boj za čikaški metropolitanski kampus je bil v središču javne razprave o prihodnosti naroda, ki je potekala v 60. letih. Novi univerzitetni kampus pa je moral premagati številne ovire, še zlasti: zaskrbljenost majhnih univerzitetnih mest zaradi nove

ustanove v Čikagu in zaskrbljenost lokalnih prebivalcev na območjih, izbranih za gradnjo kampusa (Rosen, 1980). Čeprav je to kulturno in politično ozračje otežilo načrtovalski proces, načrtovalcev ni odvrnilo od njihovega prepričanja o potrebi po kampusu v mestu. Tako je kampus postal urbani proizvod; svoje posebne prostorske značilnosti – utrjene na podeželju in v predmestjih – je združil z nekaterimi drugimi, bolj urbanimi.

V tem smislu projekt za kampus v Čikagu univerze v Illinoisu izraža urbanizacijo oblike kampusa in temeljni arhitekturni načeli, ki sta to obliko opredeljevali: ekonomičnost prostora in zmožnost razumevanja kampusa kot dela metropolitanske infrastrukture, bogate z referencami in s pomeni, ki so spadali v čikaško arhitekturno tradicijo in njen najnovejši razvoj. Lahko bi rekli, da je v tistem trenutku kampus uspešno stopil na pot proti mestu. Univerza v Illinoisu s sedežem v mestu Urbana-Champaign, ki je veljalo za njen zgodovinski dom, je zdaj dobila poslopja v Čikagu. Na tej točki je moral projekt doseči jasen dogovor z mestom. Pri pogajanjih je bil najpomembnejši argument urbanega kampusa obljuba, da bo njegova izgradnja izboljšala skupnosti v mestu. V tem pogledu je treba poudariti, da je med nelinearnim procesom izvajanja projekta dialog med lokalnimi ustanovami in ljudmi, ki so preobrazbo najbolj podpirali, potekal prekinjeno oziroma v presledkih (Rosen, 1981). Poleg tega je Daley poskrbel za to, da so državne spodbude lahko sprožile ustrezne programe urbane prenove in obnem

Slika 3: Univerza v Illinoisu v Čikagu: pogled na poslovno stolpnico z ulice Harrison (vir: Giliberti, 2005)

jamčile, da bo urbana univerza pozitivno vplivala na rast, gospodarski položaj posameznikov ter družabno in kulturno življenje v mestu (Giliberti, 2008).

7.2 Rešitev S. O. M.

Novi bauhaus v Čikagu in zlasti S. O. M. – v sodelovanju z arhitektom Walterjem Netschom – je zajel celoten nabor spodbud, ki so se razvile v dobrih dvajsetih letih bojev glede narave in funkcionalnosti metropolitanskega kampusa. Rešitev S. O. M. je bila oblikovana tako, da je predstavljala tako enkratnost kot raznolikost Čikaga. Načrt je v skladu z zahtevo po inovativnosti kampus organiziral v obliki velikanskega arhitekturnega kompleksa: glavne univerzitetne zgradbe in funkcije je povezal z metropolitanskim prometnim sistemom, kampus je povezal s finančnim središčem mesta in ponovno obudil strnjeno obliko urbane vasi. Zgradbe in prostori so bili oblikovani tako, da so v njih lahko potekale različne dejavnosti v skladu z načelom prožnosti in prostorske ekonomičnosti. Celotna površina kampusa je bila razdeljena v najrazličnejše prostorske enote. Vodoravni značaj teh enot je bil v nasprotju z navpično linearostjo poslovne stolpnice, ki je v kampus ponovno uvedla temo navpičnosti kot ikonične prvine čikaške metropole. Posamezne enote so dajale prostor majhnim skupinam študentov v skladu s pedagoškimi načeli tradicije ameriških kampusov. Notranja mreža pešpoti na kampusu in njegova zunanja urbana mreža cest sta bili oblikovani tako, da sta ustvarjali promet, ki je tvoril sistem stalnih in bogatih odnosov med mestom in kampusom, ki je v prvih petih letih sprejel dva tisoč študentov. Pri tem opisu projekta je treba dodati, da se je prvi glavni načrt kampusa, izdan med letoma 1965 in 1969, osredotočal na oblikovanje knjižnice, rekreacijskega centra (*Union*) in poslovne stolpnice (Saarinen, 1960b).

Glavni cilj načrtov, ki so jih izdelali Skidmore, Owing in Merrill, je bil ustvariti pregleden in kompleksen prostor, ki bi se

Slika 4: Posnetek univerze v Illinoisu v Čikagu leta 1965 (vir: osebni avtorjev arhiv)

»hranil« z idejo svetovljanske podobe Čikaga, ki si jo je Daley zamislil kot model zaželenega programa politične prenove. Dodati je tudi treba, da je v 60. letih prejšnjega stoletja ideja o kampusu kot središčnem prostoru dobila pomembno mesto v kontekstu metropolitanskega območja kot sestavni del sistema obsežnih infrastrukturnih vozlišč, ki so na nadnacionalni ravni veljala za os prenove. To vizijo je podpiralo prepričanje – ki so mu trmasto nasprotovali vplivni akterji z različnih družbenih področij –, da se mesto ne obnavlja prek dejavnosti na manjših območjih, ampak samo v okviru enotnega načrta, ki ga sprožijo veliki projekti, usmerjeni k racionalizaciji in razvoju sosednjih območij (Giliberti, 2008). V tem pogledu je moral kampus podpirati oživitev mestnega jedra; letališče pa naj bi izražalo prisotnost mesta na severozahodnem zunanem robu metropolitanskega tkiva, pri čemer naj bi preoblikovalo njegovo formo in pomen.

8 Čikaška šola

Da bi sklenili ta opis razvoja urbanega kampusu v Čikagu, se je treba vrniti nazaj k vprašanju izbora lokacije kampusu univerze v Illinoisu v Čikagu. Celih dvajset let, vključno s celotnim ob-

dobjem med letoma 1950 in 1960, to vprašanje namreč ni bilo rešeno. V tistem času se je potreba po javni univerzi v Čikagu pokazala kot oblika odziva na povojne družbeno-ekonomske in politične probleme v ZDA. Ta tema je pomembna, ker je izbor lokacije in projekt, ki se je na njej zgradil, v središču problema in izraža ideološki pomen načrtovanja kampusu za metropolitanski razvoj Čikaga. Daleyjev glavni cilj je bil umestiti kampus v fizično središče Čikaga, po možnosti čim bližje finančnemu središču, in ga s tem spremeniti v gonilo učinkovitega procesa prenove osrednjih urbanih območij. Izbrana lokacija je bila znana pod imenom *Congress Circle*. Na severu je namreč mejila na ulico *Congress Avenue*, glavno os, ki jo je zasnoval arhitekt Daniel Hudson Burnham (1846–1912) in je na začetku 20. stoletja določala obliko mesta (Condit, 1964; Peterson, 1976; Cronon, 1992; Peterson, 2003; Pacyga, 2009).

Lega kampusu v središču Čikaga 20. stoletja pomaga razumeti Daleyjeve urbanistične in politične namere. Lokacija, ki jo je izbral, omogoča dostop do poslovnega središča in vseh najpomembnejših mestnih storitev, tudi kulturnih (Rosen, 1981). Dejanska posledica izbora te lokacije je, kot je to predvideval

Slika 5: Pogled na univerzo v Illinoisu v Čikagu (foto: Marco Giliberti)

že načrt Davida Hudsona Burnhama, preoblikovanje mesta ob upoštevanju edinega obsega, za katerega sta tako Burnham in Daley menila, da je funkcionalen na metropolitanski ravni. Ta obseg naj bi bil – v skladu z Daleyjevo politično vizijo – obvladljiv na podlagi izgradnje obsežne infrastrukture in njenega vpliva tako v majhnem kot velikem merilu. Vendar naš cilj ni obravnava teorije. Želimo le opozoriti na to, da je bila Daleyjeva široka vizija strogo podrejena urbani in metropolitanski vlogi kampusa. Končno kampus popolnoma dobro deluje kot del družbene in fizične prenovе mesta.

Zdi se, da je urbani kampus metafora za oblast ali pa celo simbol političnega upravljanja mesta, ki jo povezujemo s skupkom pomembnih ustanov. Tako kampus deluje kot prodorna urbana ustanova. Izbor lokacije urbanega kampusa je bil torej strateški: skladal se je z željo in s potrebo po uveljavitvi kampusa kot najpomembnejše kulturne ustanove naroda. Umeščen je bil na lokacijo med ulicama Harrison in Halsted, nedaleč stran od čikaške obvoznice (ang. *Chicago Loop*). Po enem letu je univerza že sprejela prve študente. Leta 1982 se je kampus združil s sosednjo medicinsko fakulteto. S fizičnega vidika novejša podoba čikaškega kampusa univerze v Illinoisu kaže znake korenite preobrazbe, ki je bila končana v 90. letih prejšnjega stoletja. Osrednji del kampusa, ki ga je sprva obdajala velikanska streha, je zdaj spremenjen v zelenico. Poslovna stolpnica je še vedno tam in se kot osamljena figura dviga nad nižjo sosesko (glej sliko 3).

Osrednji del kampusa razmejujejo klopi. Dolga pešpot osrednji javni prostor povezuje z ulico, na kateri je tudi glavni vhod v kampus. Stranski vhod poudarjajo stebri, ostanki pred kratkim porušene velikanske strehe, ki je sprva obdajala kampus. Obilje univerzitetnih zgradb se začne zgoščevati proti osrednjemu delu kampusa. Paviljoni, ki obdajajo poslovno stolpnico, so prosto raztreseni po zelenici. Študentski domovi gledajo na ulico, dostop z ulice pa omogočajo notranji portiki. Pešpoti povezujejo javne površine in študentske domove, vendar pa pogled na poslovno stolpnico in osrednji odprti prostor v kampusu razkriva zapleteno geometrijsko razmerje, ki ga je predvideval prvotni glavni načrt (glej sliko 4; Giliberti, 2007).

9 Sklep

V tem članku sem se osredotočil na preučevanje načrtov univerzitetnih kampusov in povezanih načrtovalskih strategij, ki dokazujejo, da je univerza želela vzpostaviti dialog z mestno občino Čikago. Te strategije naj bi preoblikovale fizični in kulturno-ideološki odnos med kampusom in mestom. Raziskava temelji na dejstvu, da so ti kampusi spremenili način razumevanja univerzitetnega prostora: njegove oblike, arhitekturni jezik in še zlasti precejšnjo soodvisnost znotraj urbanega tkiva. Čikago v zgodovini kampusov 20. stoletja izstopa zara-

di urbanih kampusov, ki so raztreseni po njegovem celotnem metropolitanskem območju. Fizična bližina urbanega tkiva in urbanistično načrtovanje sta v različnem obsegu posebni značilnosti večine kampusov v Čikagu: kampus mora upoštevati mestno življenje in urbane potrebe, pri čemer se ne sme izolirati od metropolitanskega okolja in s tem od družbe. V Čikagu so se kampusi na metropolitanski pritisk odzvali na dva načina: z uporabo ali s prilagoditvijo. Kjer so se pritisku prilagodili, fizična in institucionalna prisotnost mesta prispeva k spremenjeni uporabi poljavnih prostorov v kampusu. To lahko ocenimo tako, da preverimo, kako bližina kampusa in urbanega tkiva spodkopava prostorsko homogenost kampusa ter kako arhitektura mesta prispeva k oplemenitvi jezika, oblik in značilnosti arhitekture kampusa. Arhitekti in načrtovalci kampusov, ki so delovali znotraj urbanega tkiva 20. stoletja, so arhitekturno strnili čikaški notranji konflikt med gonilnimi (če pomislimo samo na Čikago v 20. stoletju in njegove mednarodne ambicije) in konservativnimi silami, ki so bile usmerjene k izvajanju regionalističnega modela razvoja in so Čikago predstavljale kot lokalno oblast znotraj večjega nacionalnega okvira.

Vsi dejavniki, poudarjeni v teh odstavkih, so danes združeni v sodobni opredelitvi urbanega kampusa: nekaj, kar je sestavni del mesta, model urbanega oblikovanja, osrednji urbani prostor in gibalo gentrifikacije urbanih območij. Zato bom članek sklenil z naslednjo pripombo. Dobro se zavedam, da v članku s takim obsegom ni mogoče podrobno obravnavati vseh vprašanj, povezanih z urbani kampusi. Čeprav o tej temi v tem besedilu nisem obširno pisal, sem razmerje med kampusom in mestno skupnostjo v Čikagu omenil predvsem zato, da bi poudaril njegov nelinearni značaj. Nelinearni značaj razvoja urbanega kampusa (že od njegovih prvih začetkov) se je med mojo raziskavo razkril že na začetku. Pot razvoja ameriške univerze in njenega predmestnega značaja ni bila vedno sklenjena. Na tem področju je potrebnih več raziskav. V tem trenutku kampus spodbuja dinamični nabor strategij deprivatizacije, ki se izvajajo prek naložb v nepremičnine na območjih v neposredni bližini univerze (Austrian in Norton, 2002; Perry in Wiewel, 2005; Weber idr., 2005).

.....
Marco Giliberti

Auburn University, College of Architecture, Design and Construction, Landscape Architecture Program, Auburn, Alabama, Združene države Amerike

E-pošta: mzg0014@auburn.edu

Zahvala

Članek je bil financiran z raziskovalno štipendijo univerze IUAV v Benetkah, nastal pa je v sodelovanju z univerzo v Iowi. Avtor se zahvaljuje Giuliju Ernestiju, Marji Härmänmaa, Lucie Laurian in Jamesu A. Throgmortonu za konstruktivno pomoč pri prejšnjih različicah članka. Prav tako si želi prijazno zahvaliti Paulu Kappu za priporočilo nekaterih virov.

Viri in literatura

- Allswang, J. M. (1987): *Bosses, machines, and urban votes*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Altschuler, G. (1994): Science, state and higher education in America. *Journal of Social History*, (jesen), str. 147–153.
- Audrain, C. W. (1978): *A review of planning at the University of Chicago*. Čikago, University of Chicago Press.
- Austrian, Z., in Norton, J. (2002): *Urban universities and real estate development*. Cleveland, Lincoln Institute of Land Policy and Centre for Economic Development.
- Barrett, C. W. (1973): The struggle to create a university. *Publication of the University of Virginia*, (49)4, str. 494–506.
- Bender, T. (1975): *Toward an urban vision: Ideas and institutions in nineteenth-century America*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Bender, T. (1988): *The university and the city: From medieval origins to the present*. New York, Oxford University Press.
- Blair, L. (1967): *College and community: A study of interaction in Chicago*. Čikago, Department of Urban Planning of the University of Illinois at Chicago Press.
- Block, J. F. (1983): *The uses of Gothic: Planning and building the campus of the University of Chicago*. Čikago, University of Chicago Press.
- Bluestone, D. (2005): More than Mies: Architecture of Chicago multi-family housing. V: Waldheim, C., in Ray, K. R. (ur.): *Chicago architecture: Histories, revisions, alternatives*, str. 82–93. Čikago, University of Chicago Press.
- Bullock, N., Dickens, P., in Steadman, P. (1968): *A theoretical basis for university planning*. Cambridge, Cambridge Architecture Press.
- Bush-Brown, A. (1958): *Image of a university: A study of architecture as an expression of education at colleges and universities in the United States between 1800 and 1900*. Doktorska disertacija. Princeton, NJ, Princeton University, Department of Art and Archeology.
- Campos Calvo-Sotelo, P. (2002): *El viaje de la utopía*. Madrid, Complutense Press.
- Ciucci, G., Dal Co, F., Manieri Elia, M., in Tafuri, M. (1973): *La città Americana: dalla guerra civile al New Deal*. Rim, Laterza.
- Cohen, A., in Taylor, E. (2001): *American pharaoh: Major Richard J. Daley – his battle for Chicago and the nation*. Čikago, Back Bay Books.
- Condit, C. W. (1964): *The Chicago School of Architecture: A history of commercial and public building in the Chicago area, 1875–1925*. Čikago, University of Chicago Press.
- Corbin-Sies, M., in Silver, C. (1996): *Planning the twentieth-century American city*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Cronon, W. (1992): *Nature's metropolis: Chicago and the great west*. New York, Norton & Company.
- Dober, R. P. (1964): *Campus planning*. New York, Reinhold.
- Florida, R. (2005): *The rise of the creative class*. New York, Basic Books.
- Freeman, L. (1956): *Hospital in action: The story of the Michael Reese Medical Center*. New York, Rand & McNally.
- Giliberti, M. (2007): *Da ivory tower a topos della città: il campus tra isolamento ed integrazione nel Midwest America*. Doktorska disertacija. Benetke, Univerza IUAV v Benetkah, Fakulteta za arhitekturo.
- Giliberti, M. (2008): *Merging campus and city planning in Chicago*. Prispevek je bil predstavljen v okviru podiplomskega študija urbanističnega in regionalnega načrtovanja na Univerzi v Iowi 9. septembra v Iowa City, Iowa, ZDA. Tipkopis.
- Hegemann, W., in Peets, E. (1922): *The American Vitruvius: An architects' handbook of civic art*. Braunschweig-Wiesbaden, Vieweg & Sohn.
- Isaac, R. R. (1951): A retrospective report on the activities of the Michael Reese Hospital planning staff: August 1945–July 1950. *The Town Planning Review*, 11(4), str. 321–356.
- Jacobs, J. (1961): *The death and life of great American cities*. New York, Random House.
- Kenney, D. R. (2005): *Mission and place: Strengthening learning and community through campus design*. Lanham, MD, Rowman & Littlefield Education.
- Kerr, C. (1995): *The uses of the university*. Cambridge, Harvard University Press.
- Klauder, C. Z., in Wise, H. C. (1929): *College architecture in America*. New York, Scribner's Sons.
- Marcuse, P., in Potter, C. (2005): Columbia University's Heights: An ivory tower and its communities. V: Perry, D. C., in Wim Wiewel, W. (ur.): *The university as urban developer: Case studies and analysis*, str. 45–64. New York, Sharpe.
- Mayfield, L., Hellwig, M., in Banks, B. (1999): The Chicago response to urban problems: Building university-community collaborations. *American Behavioral Scientist*, 42(5), str. 863–875. DOI: 10.1177/0002764299042005011
- Muthesius, S. (2000): *The postwar university: Utopianist campus and college*. New Haven, CT, Yale.
- Noble, D. F. (1987): *America by design: Science, technology, and the rise of corporate capitalism*. New York, Oxford University Press.
- Nugent, W. (1992): *Demography: Chicago as a modern world city*. Dostopno na: www.encyclopedia.chicagohistory.org/pages/962.html (sne-to 14. 2. 2011).
- Odbor za načrtovanje območja South Side (1951): *A redevelopment proposal for the central South Side: Chicago*. Čikago.
- Odbor za načrtovanje območja South Side (1952): *Community appraisal study*. Čikago.
- Pacyga, D. (2009): *Chicago: A biography*. Čikago, University of Chicago Press.
- Parsons, K. C. (1963): A truce in war between universities and cities: A prologue to the study of city-university renewal. *Journal of Higher Education*, 34(1), str. 16–28. DOI: 10.2307/1979512
- Perry, D. C., in Wiewel, W. (2005): *The university as urban developer: Case study and analysis*. New York, Sharpe.
- Peterson, J. A. (1976): The city beautiful movement: Forgotten origins and lost meanings. *Journal of Urban History*, 2(4), str. 415–434.
- Peterson, J. A. (2003): *The birth of city planning in the United States, 1840–1917*. Baltimore, Johns Hopkins.
- Polyzoides, S. (1996): *On campus-making in America*. Dostopno na: <http://www.mparchitects.com/articles/campusmaking.html> (sne-to 5. 7. 2011).
- Pommer, R. (1988): *In the shadow of Mies*. New York, Art Institute of Chicago.
- Post-Ranney, V. (2000): Frederick Law Olmsted: Designing for democracy in the Midwest. V: William H. Tishler (ur.): *Midwestern landscape architecture*, str. 41–57. Urbana, University of Illinois.

- Reps, J. W. (1981): *The making of urban America*. Princeton, Princeton University Press.
- Robertson, D. A. (1916): *The University of Chicago*. Chicago, University of Chicago Press.
- Rosen, G. (1980): *Decision-making Chicago-style: The genesis of a University of Illinois campus*. Baltimore, University of Illinois Press.
- Rosen, G. (1981): The siting of the University of Illinois at Chicago Circle: A struggle of the 1950s and 1960s. *Chicago History*, 9(4), str. 219–233.
- Saarinen, E. (1960a): The re-making of south-east Chicago. *The Architectural Record* 4(11), str. 131–143.
- Saarinen, E. (1960b): Campus planning: The unique world of the university. *Architectural Record* 128(11), str. 123–130.
- Secchi, B. (2005): *La città del ventesimo secolo*. Rim, Laterza.
- Sharpless, I. (1915): *The American college*. New York, Doubleday, Page & Company.
- Shils, E. (1988): The university, the city, and the world: Chicago and the University of Chicago. V: Bender, T. (ur.): *The university and the city: From medieval origin to the present*, str. 210–230. Oxford, Oxford University Press.
- Shook, J. (2000): *Dewey's empirical theory of knowledge and reality*. Nashville, TN, Vanderbilt University Press.
- Sioli, M. (2003): La città industriale: Egisto Rossi nel Midwest Americano. *Storia Urbana* 105(1). Milan, Franco Angeli.
- Tafari, M. (1980): *Architecture and utopia: Design and capitalist development*. Cambridge, MA, The MIT Press.
- Tewksbury, D. G. (1965): *The founding of American colleges and universities before the Civil War*. New York, Archon.
- Thomas, J. L. (1988): *La nascita di una potenza mondiale. Gli Stati Uniti dal 1877 al 1920*. Bologna, Il Mulino.
- Thwing, C. F. (1883): *American colleges: Their students and work*. New York, Putnam's Sons.
- Turner, P. V. (1984): *Campus: An American planning tradition*. Cambridge, MA, The MIT Press.
- Vettoretto, L. (2005): Chicago 1913 e oltre: concezioni rivali del city planning, tra tecnica e democrazia locale. *CRU*, 18(1), str. 9–24.
- Webber, H. S. (2005): The University of Chicago and its neighbors: A case study in community development. V: Perry, D. C., in Wim Wiewel, W. (ur.): *The university as urban developer. Case studies and analysis*, str. 65–79. New York, Sharpe.
- Weber, R., Theodore, N., in Hoch, C. (2005): Private choices and public obligations: The ethics of university real estate development. V: Perry, D. C., in Wim Wiewel, W. (ur.): *The university as urban developer. Case studies and analysis*, str. 285–299. New York, Sharpe.
- White, M. G., in White, L. (1962): *The intellectual versus the city: From Thomas Jefferson to Frank Lloyd Wright*. Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Winling, L. (2011): Students and the second ghetto: Federal legislation, urban politics, and campus planning at the University of Chicago. *Journal of Planning History*, 2(10), str. 59–86. DOI: 10.1177/1538513210392002
- Zunz, O. (2002): *Why the American century? Čikago*, University of Chicago Press.UDK: 316.334.56:39(83)'20'